

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР ПРОБЛЕМАЛАРЫ
ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ
PROBLEMS OF POLITICAL SCIENCE

FTAMP: 04.21.31

DOI: 10.51889/2959-6270.2025.89.1.007

Ш.М. Жандосова

ҚР ҒЖБМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты

Алматы қ., Қазақстан Республикасы

*e-mail: sholpan_zhandosova@mail.ru

ШЫҒЫС АЗИЯ ЕЛДЕРІНДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК МОДЕРНИЗАЦИЯ САЯСАТЫ:
ЖАПОНИЯ, ОҢТҮСТІК КОРЕЯ ЖӘНЕ СИНГАПУР МОДЕЛЬДЕРІНІҢ
САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ

Аңдатпа

Мақалада Шығыс Азияның үш жетекші елі – Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың мемлекеттік модернизация саясатына салыстырмалы талдау жасалады. Зерттеу аталған елдердің әлеуметтік-экономикалық және саяси жаңғыру процестерінің ерекшеліктерін, олардың даму модельдерінің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтауға бағытталған. Мақалада «Азия жолбарыстары» феноменінің қалыптасуы мен дамуының негізгі кезеңдері қарастырылып, әр елдің модернизациялық стратегиясының өзіндік ерекшеліктері талданады. Жапонияның соғыстан кейінгі қалпына келу тәжірибесі, Оңтүстік Кореяның индустриалды-инновациялық даму жолы және Сингапурдың «ақылды қала-мемлекетке» трансформациялану процесі зерттеледі. Зерттеу барысында мемлекеттік басқару жүйесінің реформалары, экономикалық саясаттың трансформациясы, әлеуметтік модернизация және технологиялық даму стратегиялары сияқты маңызды аспектілерге ерекше назар аударылады. Әр елдің модернизациялық саясатының табысты және проблемалық тұстары анықталып, олардың қазіргі заманғы сын-қатерлерге бейімделу қабілеті бағаланады. Мақалада сондай-ақ аталған елдердің модернизациялық тәжірибесінің негізгі сабақтары тұжырымдалып, олардың қазіргі жаһандық экономикадағы бәсекеге қабілеттілігін сақтау үшін қабылдап жатқан шаралары талданады.

Түйін сөздер: мемлекеттік модернизация, мемлекеттік басқару, әлеуметтік модернизация, технологиялық даму, экономикалық даму, Шығыс Азия елдері

Sh.M. Zhandosova

*Institute for Philosophy, Political Science and Religious Studies of the CS MSHE RK,
Almaty, Kazakhstan*

STATE MODERNIZATION POLICIES IN EAST ASIAN COUNTRIES:
A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MODELS OF JAPAN, SOUTH KOREA AND
SINGAPORE

Abstract

The article provides a comparative analysis of state modernization policies in three leading East Asian countries – Japan, South Korea, and Singapore. The research aims to identify the characteristics of socio-economic and political renewal processes in these countries, determining similarities and differences in their development models. The article examines the main stages of the formation and development of the «Asian Tigers» phenomenon and analyzes the specific features of each country's modernization strategy. The study explores Japan's post-war recovery

experience, South Korea's industrial-innovative development path, and Singapore's transformation process into a «smart city-state». The research pays particular attention to such important aspects as public administration system reforms, economic policy transformation, social modernization, and technological development strategies. The study identifies successful and problematic aspects of each country's modernization policy and evaluates its ability to adapt to contemporary challenges. The article also formulates the main lessons from the modernization experience of these countries and analyzes their measures to maintain competitiveness in the modern global economy. The study employs a comprehensive approach to analyzing modernization processes, which allows for identifying both general patterns and national development characteristics of each country. The research results demonstrate that modernization success is largely determined by the state's ability to effectively combine traditional values with modern development imperatives and adapt international experience to the national context.

Keywords: State Modernization, Public Administration, Social Modernization, Technological Development, Economic Development, East Asian Countries

Жандосова Ш.М.

*Институт философии, политологии и религиоведения КН МНВО РК,
г. Алматы, Республика Казахстан*

ГОСУДАРСТВЕННАЯ МОДЕРНИЗАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В СТРАНАХ ВОСТОЧНОЙ АЗИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ ЯПОНИИ, ЮЖНОЙ КОРЕИ И СИНГАПУРА

Аннотация

В статье проводится сравнительный анализ государственной политики модернизации трех ведущих стран Восточной Азии – Японии, Южной Кореи и Сингапура. Исследование направлено на выявление особенностей социально-экономических и политических процессов обновления этих стран, определение сходств и различий в их моделях развития. В статье рассматриваются основные этапы становления и развития феномена «азиатских тигров», анализируются специфические особенности модернизационной стратегии каждой страны. Исследуется опыт послевоенного восстановления Японии, путь индустриально-инновационного развития Южной Кореи и процесс трансформации Сингапура в «умное город-государство». В ходе исследования особое внимание уделяется таким важным аспектам, как реформы системы государственного управления, трансформация экономической политики, социальная модернизация и стратегии технологического развития. Выявляются успешные и проблемные аспекты модернизационной политики каждой страны, оценивается их способность адаптироваться к современным вызовам. В статье также формулируются основные уроки модернизационного опыта указанных стран и анализируются принимаемые ими меры по сохранению конкурентоспособности в современной глобальной экономике. В исследовании применяется комплексный подход к анализу модернизационных процессов, что позволяет выявить как общие закономерности, так и национальные особенности развития каждой страны. Результаты исследования демонстрируют, что успех модернизации в значительной степени определяется способностью государства эффективно сочетать традиционные ценности с императивами современного развития, а также адаптировать международный опыт к национальному контексту.

Ключевые слова: государственная модернизация, государственное управление, социальная модернизация, технологическое развитие, экономическое развитие, страны Восточной Азии

НЕГІЗГІ ЕРЕЖЕЛЕР

Зерттеу Шығыс Азия елдерінің мемлекеттік модернизация стратегияларын жан-жақты салыстырмалы талдауға бағытталған. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапур үлгілерінің институционалдық трансформация ерекшеліктері мен мемлекеттік басқару механизмдерін салыстыру арқылы аймақтық даму парадигмалары зерделенеді.

Жапондық модернизацияның ғылыми тұрғыдан қарастырғанда негізгі парадигмасы – дәстүрлі құндылықтар мен заманауи даму үлгісінің симбиозы арқылы «қуып жету» стратегиясын жүзеге асыру болса, Оңтүстік Корея моделінің феномені мемлекеттік реттеудің жоғары деңгейін сақтай отырып, авторитарлық басқарудан демократиялық институттарға көшудің эволюциялық траекториясын көрсетеді. Ал Сингапур моделі ресурстық шектеулер жағдайында «дамушы мемлекет» концепциясының имплементациясының тиімділігін көрсететін үлгі болып табылады.

Зерттеу модернизацияның табысты болуының негізгі факторы мемлекеттік реттеуді нарықтық тетіктермен тиімді үйлестіру, сондай-ақ дәстүрлі әлеуметтік-мәдени үлгілерді қазіргі заманғы даму императивтерімен интеграциялау болғанын көрсетті. Инновациялық экономикаға көшу үшін негіз қалаған білім беру және ғылыми-техникалық даму саласындағы дәйекті саясат ерекше рөл атқарды.

Зерттеу нәтижелері бастапқы жағдайлар мен өзгерістер қарқынындағы айырмашылықтарға қарамастан, үш елдің барлығы модернизация мақсаттарына қол жеткізу үшін ұлттық ресурстарды жұмылдырудың тиімді тетіктерін құра алғанын көрсетеді. Бұл елдердің тәжірибесі кешенді жаңғыртуға ұмтылатын дамушы мемлекеттер үшін үлкен құндылыққа ие. Талдау модернизациялық процестердің тұрақтылығы экономикалық тиімділік пен әлеуметтік әділеттілік арасындағы тепе-теңдікпен қамтамасыз етілетінін көрсетеді, бұл қазіргі жаһандық сын-қатерлер тұрғысынан ерекше өзекті.

КІРІСПЕ

XX ғасырдың екінші жартысында Шығыс Азия елдерінің қарқынды дамуының негізгі факторы экономикалық және әлеуметтік-саяси институттардың модернизациясы болды. «Азиялық экономикалық ғажайып» феномені табысты модернизациялық өзгерістердің әмбебап механизмдерін анықтауға ұмтылған зерттеушілердің назарын аударуда. Ұқсас экономикалық өсу нәтижелері кезінде мемлекеттік модернизация саясатының әртүрлі модельдерін көрсететін Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапур тәжірибесі ерекше қызығушылық тудырады.

Шығыс Азия елдерінің мемлекеттік модернизация саясатын зерттеу қазіргі таңда өте көкейкесті болып табылады, себебі бұл мемлекеттер қысқа мерзім ішінде дәстүрлі қоғамнан заманауи постиндустриялық қоғамға өтудің табысты жолын көрсетті. Олардың тәжірибесі экономикалық, әлеуметтік және саяси салалардағы түбегейлі өзгерістердің тиімді үлгісін ұсынады.

Мэйдзи дәуірінде-ақ модернизация процесін бастаған Жапония Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін экономиканы қалпына келтіру мен дамытудың бұрын-соңды болмаған қарқынын көрсетті. Жапон отарлауы азамат соғысын бастан өткерген Оңтүстік Корея бірнеше онжылдықта аграрлық елден қазіргі әлемнің технологиялық көшбасшыларының біріне айналды. 1965 жылы тәуелсіздік алған Сингапур тиімді мемлекеттік саясаттың арқасында Азияның жетекші қаржы және инновациялық орталығына айналды.

Осы елдердің модернизация модельдерін салыстырмалы талдаудың өзектілігі дәстүрлі қоғамдарды қазіргі индустриалды және постиндустриалды қоғамдарға трансформациялау процестеріндегі мемлекеттің рөлін түсіну қажеттілігімен байланысты. Осы мәселе бойынша зерттеулердің елеулі санына қарамастан, қарастырылып отырған елдердің әрқайсысында модернизациялық саясатты жүзеге асырудың ерекшеліктерін жүйелі салыстырмалы талдауға қажеттілік туындап отыр.

ҒЫЛЫМИ ӘДЕБИЕТТЕРГЕ ШОЛУ

Шығыс Азия елдеріндегі модернизация үдерістерін теориялық тұрғыдан зерттеу әдіснамалық тұрғыдан бірнеше негізгі бағытқа бөлінеді. Біріншіден, мемлекеттің даму процесіндегі рөлін зерттейтін институционалдық тәсіл, екіншіден, экономикалық саясат құралдарын талдайтын құрылымдық тәсіл, үшіншіден, әлеуметтік-мәдени факторларды қарастыратын социологиялық тәсіл.

Институционалдық тәсілдің негізін қалаушы Чалмерс Джонсон [1] «даму жағдайындағы мемлекет» тұжырымдамасын ұсынып, Жапонияның соғыстан кейінгі экономикалық өрлеуін талдау арқылы мемлекеттік басқарудың тиімді моделін анықтады. Оның идеяларын дамыта отырып, Питер Эванс [2] «кіріктірілген дербестік» теориясын әзірледі, онда мемлекет пен жеке сектордың өзара әрекеттесуінің оңтайлы тетіктері сипатталған.

Такафуса Накамура [3] Жапониядағы модернизацияның институционалдық негіздерін зерттеп, МІТІ (Сауда және өнеркәсіп министрлігі) сияқты мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлау мен индустриялық саясаттағы рөлін ашты. Сонымен қатар, ол жапон корпоративтік басқару жүйесінің ерекшеліктерін және оның экономикалық өсуге әсерін талдады. Жапония экономикалық дамуының тарихы, әсіресе Эдо (Токугава) кезеңіндегі (1603-1868) және Мейдзи қалпына келу кезеңіндегі (1868-1912) экономикалық өзгерістер көптеген зерттеушілердің назарын аударды. Накабаяши Масаки [4] еңбегінде Эдо кезеңінің Жапонияның кейінгі модернизациясы үшін маңызды рөл атқарғанын көрсетеді. Автор Токугава әкімшілігі кезінде Жапонияда қалыптасқан институционалдық және экономикалық негіздерді талдайды. Токугава кезеңіндегі сауда, қолөнер және ауыл шаруашылығының дамуы, сонымен қатар сауаттылық пен білім беру жүйесінің жетілдірілуі Жапония экономикасының кейінгі жедел өсуін қамтамасыз еткенін дәлелдейді. Автор Жапонияны Азиядағы экономикалық дамудың ерекше үлгісі ретінде қарастырады.

Митчелл Остин мен Йин Вейвен «Саяси орталықтандыру, карьералық ынталандырулар және Эдо Жапониясындағы жергілікті экономикалық өсу» [5] атты зерттеуінде Токугава кезеңіндегі саяси орталықтандыру мен экономикалық даму арасындағы байланысты талдайды. Бұл зерттеу Жапонияның дамуындағы институционалдық факторлардың маңыздылығын көрсетеді және әкімшілік реформалардың экономикалық нәтижелерге тигізетін әсерін түсінуге мүмкіндік береді.

Вриес Пьер [6] болса, өз зерттеуінде Мейдзи қалпына келу кезеңінен бастап Жапонияның мемлекеттік саясаты мен экономикалық дамуы арасындағы байланысты зерттейді. Вриес Жапонияның индустриализация процесі Еуропа елдерінің тәжірибесінен ерекшеленетінін атап өтеді. Автор Жапонияның мемлекеттік басқару жүйесінің ұлттық экономиканы дамытудағы рөлін көрсетеді, сонымен қатар батыс технологияларын қабылдау және жергілікті дәстүрлі экономикалық құрылымдарды сақтау арасындағы тепе-теңдікті баса айтады.

Кей Коганың «Hedging for Balancing: Japan's Foreign Policy in the 2010s–2020s» [7] атты мақаласы 2010-2020 жылдар аралығындағы Жапонияның сыртқы саясатының өзгеруін, әсіресе аймақтық қауіпсіздік мәселелеріне қатысты хеджирлеу стратегиясынан теңгерімді саясатқа ауысуын талдайды. Мақалада Жапонияның стратегиялық автономиясын арттыру және аймақтағы әскери-саяси ықпалын күшейту үшін жүргізген саясаты талқыланады, бұл оның халықаралық қатынастардағы рөлінің өзгеруін көрсетеді.

Оңтүстік Кореяның модернизациясы мен экономикалық даму жолы әлемдік зерттеушілер назарын аударған маңызды тақырып болып табылады. Бұл елдің тәжірибесі, әсіресе жоспарлау мен реформалау әдістері, басқа дамушы елдер үшін үлгі ретінде қарастырылады. Оңтүстік Корея үлгісін зерттеуде Элис Амсен [8] «кешіккен индустриаландыру» теориясын ұсынды, онда мемлекеттің технологиялық модернизацияны басқарудағы рөлі көрсетілген. Ха-Джун Чанг [9] корей үлгісінің институционалдық ерекшеліктерін, әсіресе мемлекет пен чебольшердің өзара қарым-қатынасын терең талдады.

Тангалычева Румия [10] ғылыми мақаласында Кореяның модернизациялық жолын тарихи тұрғыдан талдайды. Автор Кореяның дәстүрлі қоғамнан заманауи индустриалды қоғамға ауысу процесіне баса назар аударады. Сонымен қатар, автор қазіргі Кореяның модернизациялық жетістіктері мен қиындықтарын да қарастырады. Рассадина Алла Константиновна [11] мақаласында Оңтүстік Кореяның модернизациялық дамуындағы жоспарлаудың рөліне арнайы тоқталады. Зерттеуші Кореяның экономикалық жоспарлау жүйесінің эволюциясын талдап, оның елдің жеделдетілген индустриалды дамуына қосқан үлесін көрсетеді. Кореяның бесжылдық жоспарлау жүйесінің тиімділігін және оның әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге бейімделу қабілетін атап өтеді. Автор мемлекеттік жоспарлау мен жеке сектордың даму стратегияларының үйлесімділігін Кореяның табысты модернизациясының маңызды факторы ретінде қарастырады. «South Korea unveils sweeping 2025 reforms to modernize its economy and society» [12] атты мақалада Оңтүстік Кореяның 2025 жылға арналған жаңа реформалары туралы мәліметтер келтірілген. Мақалада Кореяның экономикасы мен қоғамын жаңғыртуға бағытталған кешенді реформалар бағдарламасы сипатталады.

Қазіргі заманғы Сингапурдың экономикалық және саяси даму моделі көптеген ғалымдардың назарын аударды. Сингапур тәжірибесін зерттеуде Ли Куан Юдің [13] еңбектері үлкен маңызға ие. Оның «Сингапурская история. Из «третьего мира – в первый» атты кітабы елдің модернизациялық стратегиясының теориялық негіздемесін және практикалық имплементациясын ұсынады. Бұл еңбек – мемлекеттік басқару мен әлеуметтік-экономикалық трансформация саласындағы эмпирикалық зерттеу. Автор мемлекеттің модернизациялық үдерістерін, этноәлеуметтік интеграция механизмдерін және халықаралық қатынастар жүйесіндегі стратегиялық позициялауды талдайды. Сонымен қатар, басқарушылық шешімдердің қабылдану процестері мен институционалдық реформалардың имплементациясы қарастырылады.

Сингапурлық модернизация үлгісі экономикалық дамудағы мемлекеттік институттардың рөлін ашатын Эдгар Шейннің [14] зерттеулерінде терең талданған. «A Successful Model of State Capitalism: Singapore» [15] атты ғылыми еңбек Сингапурдың экономикалық үлгісі трансформациясының заманауи талдауын ұсынады. Джейкоб Стейн өзінің «Singapore's Contradiction of Modernization Theory» [16] атты мақаласында дәстүрлі модернизация теориясына қайшы келетін Сингапур феноменін зерттейді. Стейннің пікірінше, классикалық модернизация теориясы бойынша, экономикалық даму демократиялық институттардың қалыптасуына әкелуі керек, алайда Сингапур жоғары экономикалық көрсеткіштерге қарамастан, либералды демократия үлгісін қабылдамағанын атап өтеді.

Шығыс Азия елдерінің модернизация үлгілерін салыстырмалы талдау экономикаға мемлекеттік араласудың әртүрлі аспектілерін зерттеген Роберт Уэйдтің [17] еңбектерінде ұсынылған. Джо Стадвелл [18] аймақтың әртүрлі елдеріндегі модернизацияның табысы мен сәтсіздік факторларына кешенді талдау жүргізді.

Заманауи зерттеушілер арасында Даниэль Фельчер [19] Шығыс Азия елдерінің технологиялық саясатын салыстырмалы талдаса, Кадзухиро Уэта мен Акихиса Мори [20] экологиялық модернизация аспектілерін қарастырады. Хоэ Сиу Лун [21] Сингапурдың әлеуметтік саясат моделін талдап, оның экономикалық модернизациямен байланысын зерттейді.

Иварими Б.Уранта мен Нельсон О.Эбикедоумен [22] Шығыс Азия елдеріндегі инновациялық даму стратегияларын салыстырмалы талдау жасап, мемлекеттік саясаттың технологиялық прогреске әсерін зерттейді. Жюльен Чейс пен Паша Цхе [23] аймақтық интеграция процестерінің модернизацияға әсерін қарастырады.

Дегенмен, қазіргі әдебиетте бірқатар зерттеу олқылықтары бар. Біріншіден, цифрлық трансформация контекстіндегі мемлекеттік модернизациялық саясаттың ерекшеліктері жеткілікті зерттелмеген. Екіншіден, климаттық өзгерістер мен жасыл экономикаға көшу жағдайындағы модернизация стратегияларын талдау қажет. Үшіншіден, пандемиядан кейінгі кезеңдегі мемлекеттік басқару жүйесінің трансформациясы терең зерттеуді талап етеді.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Бұл зерттеудің әдіснамалық негізі институционалдық, салыстырмалы және жүйелік талдаудың интеграциясына негізделген кешенді тәсілге сүйенеді. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапур таңдауының негіздемесі осы елдердің модернизация үдерісінде жеткен айрықша жетістіктері мен олардың даму модельдерінің ерекше сипаттамаларына негізделген. Бұл елдер әртүрлі тарихи жолдардан өтіп, түрлі институционалдық құрылымдарды қалыптастырғанымен, олардың барлығы жедел экономикалық өсу мен әлеуметтік модернизацияға қол жеткізді.

Зерттеу барысында мемлекеттік басқару, экономикалық саясат және технологиялық даму секторлары негізгі талдау бағыттары ретінде таңдалды, себебі бұл салалар модернизация процесінің негізгі қозғаушы күштері болып табылады. Деректер базасы ретінде халықаралық ұйымдардың (Дүниежүзілік банк, ЭЫДҰ, БҰҰ) ресми статистикалық мәліметтері, үкіметтік құжаттар мен есептер, ұлттық даму стратегиялары, заңнамалық актілер, сондай-ақ жетекші ғылыми журналдардағы зерттеу мақалалары пайдаланылды.

Сандық деректерді талдау үшін статистикалық әдістер, ал сапалық талдау үшін контент-талдау және дискурс-талдау әдістері қолданылды. Салыстырмалы талдау кезінде әр елдің даму траекториясының ерекшеліктері, институционалдық өзгерістердің динамикасы, мемлекеттік саясаттың тиімділігі және әлеуметтік-экономикалық нәтижелері зерттелді. Жүйелік тәсіл арқылы модернизация процесінің көп өлшемді сипаты, оның ішінде экономикалық, саяси және әлеуметтік-мәдени трансформациялардың өзара байланысы қарастырылды. Институционалдық талдау формальды және бейформальды институттардың қоғамдық өмірдегі рөлін, олардың өзгеру механизмдерін зерттеуге мүмкіндік берді. Зерттеу шеңберінде 1960-2020 жылдар аралығындағы кезең қамтылды, бұл модернизация процесінің ұзақ мерзімді динамикасын бағалауға мүмкіндік берді.

Әр елдің даму моделін талдау кезінде экономикалық өсу көрсеткіштері, институционалдық реформалар, технологиялық инновациялар, әлеуметтік саясат және мемлекеттік басқару жүйесінің трансформациясы сияқты негізгі параметрлер ескерілді. Сонымен қатар, әр елдің ұлттық ерекшеліктері мен тарихи-мәдени контексті де назарға алынды. Деректерді жинау мен талдау процесінде триангуляция принципі қолданылды, яғни әртүрлі дерек көздері мен зерттеу әдістерінің нәтижелері салыстырылып, верификацияланды.

Зерттеу нәтижелерінің сенімділігін қамтамасыз ету үшін сандық және сапалық әдістердің үйлесімді қолданылуына ерекше назар аударылды. Салыстырмалы талдау барысында елдердің даму модельдерінің ұқсастықтары мен айырмашылықтары анықталып, олардың табысты тәжірибесінің басқа елдерге қолданылу мүмкіндіктері бағаланды. Зерттеудің әдіснамалық аппараты модернизация стратегияларының тиімділігін және олардың әлеуметтік-экономикалық салдарын болжауға мүмкіндік береді.

Зерттеудің әдіснамалық негізі ретінде таңдалған тәсілдер кешені модернизация үдерістерінің көпдеңгейлі сипатын ескере отырып, оның барлық аспектілерін жүйелі түрде талдауға мүмкіндік береді. Әдіснамалық аппараттың құрылымы зерттеу мақсаттарына сәйкес келеді және қойылған міндеттерді шешуге бағытталған.

ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Модернизацияның теориялық концептуализациясы қазіргі заманғы даму парадигмаларын кешенді түрде зерделеуге мүмкіндік береді. Институционалдық трансформация контекстінде мемлекеттің реттеуші және стратегиялық рөлі айтарлықтай маңызды. Эволюциялық модернизация тұжырымдамасы дәстүрлі элементтердің сабақтастығын және жаңашылдықтың үйлесімділігін негіздейді. Шығыс Азия модернизация моделі, атап айтқанда Жапонияның тәжірибесі, мәдени идентификацияны сақтай отырып технологиялық прогреске қол жеткізудің парадигмалық үлгісі болып саналады.

Мемлекеттік модернизациялық саясат Жапонияның әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі қозғаушы күші ретінде қарастырылады. Мейдзи реставрациясынан бастау алған

жапондық модернизация үдерісі мемлекеттің белсенді реттеуші рөлімен сипатталады. Жапонияның модернизациялық саясаты ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және әлеуметтік әл-ауқатты жақсартуға бағытталған стратегиялық бағдарламалардың жүйелі іске асырылуына негізделген.

Мемлекеттік басқарудың жапондық моделі экономикалық даму мен әлеуметтік тұрақтылықтың оңтайлы үйлесімін қамтамасыз етуге бағытталған. Стратегиялық жоспарлау мен индикативтік реттеудің тиімді механизмдері арқылы мемлекет экономикалық өсудің басым бағыттарын анықтайды және қажетті ресурстарды шоғырландырады.

Жапонияның инновациялық даму саясаты ғылыми-техникалық әлеуетті арттыруға және жаңа технологияларды енгізуге ерекше көңіл бөледі. Мемлекеттік-жеке серіктестік механизмдері арқылы инновациялық жобаларды қаржыландыру мен іске асыру тиімді жүзеге асырылады. Әлеуметтік модернизация саясаты қоғамдық әл-ауқатты арттыруға және әлеуметтік теңсіздікті азайтуға бағытталған. Білім беру жүйесін жаңғырту, денсаулық сақтау қызметтерінің сапасын арттыру және әлеуметтік қорғау жүйесін жетілдіру мемлекеттік саясаттың басым бағыттары болып табылады. Жапонияның экологиялық модернизация саясаты қоршаған ортаны қорғау мен экономикалық дамуды үйлестіруге бағытталған. Энергия тиімділігін арттыру, жаңартылатын энергия көздерін дамыту және экологиялық таза технологияларды енгізу мемлекеттік қолдауға ие.

Мемлекеттік модернизация саясатының маңызды құрамдас бөлігі аймақтық дамуды теңестіру болып табылады. Өңірлік даму бағдарламалары арқылы экономикалық әлеуетті біркелкі бөлу және инфрақұрылымды жаңғырту жүзеге асырылады. Жапонияның сыртқы экономикалық саясаты халықаралық нарықтарға интеграциялануға және экспорттық әлеуетті арттыруға бағытталған. Халықаралық ынтымақтастық пен сауда байланыстарын нығайту арқылы ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі арттырылады.

Мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту әкімшілік реформалар мен цифрлық трансформация арқылы жүзеге асырылады. Мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру және бюрократиялық кедергілерді азайту басты назарда. Жапонияның модернизациялық саясаты ұлттық дәстүрлер мен заманауи даму талаптарының үйлесімді синтезіне негізделген. Мемлекеттік саясаттың тиімділігі жүйелі мониторинг және бағалау механизмдері арқылы қамтамасыз етіледі. Жапонияның мемлекеттік модернизациялық саясаты үздіксіз жетілдіру мен бейімделу принциптеріне негізделген, бұл оның тұрақты даму мен бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етудегі тиімділігін айқындайды.

Жапонияның модернизациялық стратегиясы мемлекеттік реттеудің, корпоративтік мәдениеттің және инновациялық менеджменттің интеграцияланған тәсілін көрсетеді. Экономикалық трансформацияның негізгі детерминанттары ретінде ұлттық білім беру жүйесі, технологиялық модернизация және әлеуметтік капиталдың үйлесімді дамуы танылады. Мемлекеттік жоспарлау мен нарықтық экономика механизмдерінің оңтайлы арақатынасы Жапонияның экономикалық серпілісінің негізгі факторы болды. Модернизация процесінде дәстүрлі корпоративтік мәдениет пен инновациялық менеджменттің синтезі елдің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етудің маңызды шарты ретінде қарастырылады.

Жапония тәжірибесі шетелдік технологияларды стратегиялық пайдалануды, адами капиталды дамытуды, тиімді өнеркәсіптік саясатты және тығыз мемлекеттік-жекешелік әріптестікті үйлестіретін модернизацияға кешенді және жүйелі көзқарасты көрсетеді. Сонымен бірге Жапония одан әрі реформалар мен өзгермелі жаһандық жағдайларға бейімделуді талап ететін бірқатар құрылымдық проблемалармен бетпе-бет келуде [24].

Жоғарыда аталған барлық факторлардың өзара әрекеттесуінің синергетикалық әсері Жапонияның тұрақты экономикалық өсуі мен технологиялық дамуы үшін жағдай жасады. Бұл модель елді белсенді индустрияландыру кезеңінде жоғары тиімділікті көрсетті және басқа Азия мемлекеттері үшін үлгі болды. Жапон модернизация моделінің табысы тек экономикалық факторлармен ғана емес, сонымен қатар жоғары еңбек этикасын, ұжымшылдықты және шешім қабылдаудағы ұзақ мерзімді бағдарды қоса алғанда, жапон қоғамының әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерімен де байланысты болғанын атап өту қажет.

Кесте 1. Жапония мысалындағы модернизация саясаты бойынша халықаралық тәжірибенің SWOT-талдауы

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары	Мүмкіндіктер	Қауіптер
Мәйдзи дәуірінен бастап модернизация саясатының ұзақ тәжірибесі мен сабақтастығы	Экспортқа шамадан тыс бағдарлану және сыртқы нарықтарға тәуелділік	Азия мен басқа да өңірлердегі жаңа қарқынды дамып келе жатқан нарықтарға шығу	Басқа дамушы экономикалар тарапынан жаһандық бәсекелестіктің күшеюі
Индустрияландыруды жеделдету үшін шетелдік технологиялар мен инвестицияларды стратегиялық пайдалану	Экономиканың жеткіліксіз әртараптандырылуы, бірнеше салаға күшті мамандану	Жасыл технологиялар мен жаңартылатын энергетиканы дамыту	Геосаяси шиеленіс пен сауда қақтығыстарына байланысты тәуекелдер
Жұмыс күшінің білім мен біліктілігінің жоғары деңгейі	Кейбір секторлардағы либерализация мен дерегуляцияның баяу қарқыны	Экономиканың цифрлық трансформациясы және озық ақпараттық технологияларды енгізу	Интеграциялық бірлестіктер бойынша әріптестер тарапынан реформалар жүргізуге қысым
Негізгі салаларды дамытуға бағытталған тиімді өнеркәсіптік саясат	Халықтың қартаюу және еңбекке қабілетті контингенттің қысқаруына байланысты демографиялық сын-қатерлер	Демографиялық проблемаларды шешу үшін шетелдік жұмыс күшін тарту	Жасанды интеллект және кванттық есептеулер сияқты серпінді салалардағы технологиялық артта қалу
Үкімет пен бизнес арасындағы мемлекеттік-жекешелік әріптестік және тығыз ынтымақтастық	Энергетикалық тәуелділіктің жоғары болуы және сыртқы соққыларға осалдық	Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту және құндылық құрудың жаһандық тізбегіне интеграция	Өндірісті автоматтандыру мен роботтандыруға байланысты ықтимал теріс әлеуметтік салдарлар

Оңтүстік Кореяның модернизация тәжірибесі аграрлық қоғамның жоғары технологиялық индустриялық державаға табысты трансформациялануының бірегей мысалы екенін дәлелдейді. Себебі 1960 жылдардан 2020 жылдарға дейінгі кезеңде ел инновациялар мен технологиялар саласында әлемдік көшбасшылардың біріне айналып, экономикалық дамуда әсерлі серпіліс жасады.

Жаңғыртудың бірінші кезеңі (1961-1971) Пак Чон Хи авторитарлық режимінің орнауымен және белсенді индустрияландырудың басталуымен сипатталды. Мемлекет одан әрі дамуға шетел валютасының түсуін қамтамасыз еткен жеңіл өнеркәсіптің экспортқа бағдарланған салаларын дамытуға ресурстарды шоғырландырды. Экспортқа бағдарланған индустрияландыру стратегиясы экспорттық салаларды қаржы құралдары мен әкімшілік қолдау жүйесі арқылы белсенді ынталандыруды көздейтін корей моделінің іргелі элементіне айналды. Үкімет сыртқы нарықтарға бағдарланған кәсіпорындар үшін экспорттық кредит беру, салықтық преференциялар мен субсидиялардың кешенді жүйесін енгізді. Бұл саясат Оңтүстік Корея өнеркәсібінің жаһандық өндірістік тізбектерге интеграциялануына ықпал етті және одан әрі жаңғырту үшін валюталық түсімдердің келуін қамтамасыз етті.

Екінші кезең (1972-1979) Оңтүстік Кореяның экономикалық дамуы мемлекеттің белсенді араласуымен және экспортқа бағытталған индустрияландырумен сипатталды. Мемлекет чеболь деп аталатын ірі өнеркәсіптік конгломераттарға жеңілдетілген несиелер мен

салықтық преференциялар ұсыну арқылы стратегиялық қолдау көрсетті. Чебольдердің қалыптасуы мен дамуы мақсатты мемлекеттік саясаттың нәтижесінде жүзеге асырылды, бұл саясат преференциялық несиелендіруді, протекционистік шараларды және әкімшілік ресурстарды пайдалануды қамтыды. Samsung, Hyundai және LG сияқты ірі чебольдер елдің технологиялық модернизациясының қозғаушы күші болып, жаһандық нарықтарға кірігудің катализаторына айналды. Бұл стратегия Оңтүстік Кореяның инновациялық-технологиялық әлеуетін арттырып, экономикалық өсудің тұрақты қарқынын қамтамасыз етті [25].

Үшінші даму кезеңі (1980-1997) экономикалық либерализация мен саяси демократизация процестерімен сипатталды. Мемлекеттік саясат ғылыми сыйымды салаларды дамытуға және жеке сектордың инновациялық әлеуетін арттыруға стратегиялық басымдық берді. Инфрақұрылымдық жобаларға бағытталған мемлекеттік капитал салымдары бесжылдық даму жоспарлары негізінде жүйелі түрде жүзеге асырылды. Бұл интеграцияланған көліктік-логистикалық, энергетикалық және телекоммуникациялық инфрақұрылымның қалыптасуына ықпал етті. Теңіз порттары инфрақұрылымы мен өнеркәсіптік кластерлерді дамытуға ерекше назар аударылып, бұл логистикалық шығындарды оңтайландыруға мүмкіндік берді. Кластерлік даму тұжырымдамасын енгізу арқылы экспортқа бағдарланған өндірістердің бәсекеге қабілеттілігі айтарлықтай жоғарылады. Жүргізілген экономикалық реформалар мен инфрақұрылымдық жаңғырту елдің әлемдік нарықтағы позициясын нығайтуға және экономикалық өсудің тұрақты қарқынын қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Институционалдық өзгерістер мен нарықтық механизмдердің енгізілуі экономиканың құрылымдық трансформациясына оң әсер етті [26].

Оңтүстік Кореяның инновациялық даму траекториясы білім беру мен ғылыми-зерттеу секторының стратегиялық интеграциясына негізделді. KIST пен KAIST сияқты мамандандырылған институттардың құрылуы елдің технологиялық әлеуетін арттырудың катализаторы болды. Мемлекеттің техникалық білім беру саласына жасаған инвестициялары жоғары технологиялық секторлардың кадрлық қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталды. Инновациялық экожүйенің қалыптасуы білім беру институттары мен өндірістік сектордың синергиялық өзара әрекеттесуіне негізделді. Ғылыми-зерттеу инфрақұрылымының дамуы технологиялық құзыреттердің прогрессивті эволюциясын қамтамасыз етті.

Оңтүстік Кореяның мемлекеттік модернизация саясатының тәжірибесі мемлекет стратегиялық басымдықтарды анықтауда және экономикалық өсу үшін институционалдық жағдайлар жасауда шешуші рөл атқаратын «бағытталған даму» моделінің тиімділігін көрсетеді. Корей моделінің табысы белсенді өнеркәсіптік саясатты, адами капиталға ауқымды инвестицияларды және мемлекеттік жоспарлаудың тиімді жүйесін үйлестіруге негізделген.

Сингапурдың модернизациялық үлгісі мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуының ғылыми негізделген стратегиясын көрсетеді. Бұл модель мемлекеттік басқарудың инновациялық тәсілдерін, индустриялық-технологиялық трансформацияны және адами капиталды дамытуды интеграциялайды. Сингапурдың даму траекториясы экономикалық өсудің эндогендік факторларын оңтайландыруға және экзогендік мүмкіндіктерді тиімді пайдалануға негізделген. Мемлекеттік институттардың жүйелі модернизациясы әлеуметтік капиталды жинақтауға және инновациялық экожүйені қалыптастыруға ықпал етті. Сингапурдың тәжірибесі көрсеткендей, мемлекеттік саясаттың прагматикалық бағыты мен институционалдық реформалардың синергиясы ұлттық бәсекеге қабілеттілікті арттырудың маңызды факторы болып табылады.

Меритократиялық басқару жүйесі Сингапур мемлекеттік моделінің фундаменталды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Аталмыш жүйе кадрлық селекцияны және мансаптық өсуді индивидтердің кәсіби компетенциялары мен біліктілік деңгейіне негіздейді. Бұл тәсіл мемлекеттік қызметкерлердің сапалық құрамын жоғарылатуға және басқарушылық шешімдердің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Меритократиялық принциптерді енгізу

арқылы мемлекеттік басқару жүйесінің институционалдық әлеуеті мен функционалдық қабілеттілігі күшейтіледі [27].

Экономикалық даму моделінің маңызды компоненті ретінде, Сингапур мемлекеті шетелдік инвестицияларды тарту стратегиясын жүйелі түрде жүзеге асырды. Елдің инвестициялық климатын жақсарту мақсатында, үкімет заңнамалық база мен әкімшілік процедураларды оңтайландырып, халықаралық бизнес субъектілері үшін қолайлы жағдай қалыптастырды. Инновациялық технологиялар трансферті мен капитал ағынын ынталандыру үшін, мемлекет салықтық преференциялар мен экономикалық ынталандыру шараларының кешенді жүйесін енгізді. Осы шаралардың нәтижесінде, Сингапур өзін жаһандық бизнес операцияларын жүргізуге арналған халықаралық деңгейдегі инвестициялық хаб ретінде позициялады.

Білім беру жүйесі арқылы адами капиталды дамыту – Сингапурдың экономикалық өсу стратегиясының фундаменталды компоненті ерекше көзге түседі. Мемлекет жүйелі түрде білім беру инфрақұрылымын жаңғырту мен оқу бағдарламаларының сапасын арттыруға стратегиялық инвестициялар жұмсайды. Сингапурдың білім беру жүйесі халықаралық стандарттарға сәйкес келетін жоғары білікті мамандарды даярлауға бағытталған интеграцияланған тәсілді қолданады. Елдің инновациялық экономикасының қажеттіліктеріне жауап беретін адами капиталды қалыптастыру үшін білім берудің қолжетімділігі мен тиімділігін арттыру саясаты жүйелі түрде жүзеге асырылуда.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің тиімді институционалдық құрылымын қалыптастыру Сингапурдың мемлекеттік басқару жүйесінің трансформациясында маңызды рөл атқарды. Мемлекеттік қызметтегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін минимизациялау және транспаренттілікті арттыру арқылы басқару тиімділігі айтарлықтай жоғарылады. Институционалдық реформалар мен заңнамалық база қоғамдық институттардың тұрақтылығын қамтамасыз етіп, халықаралық инвестициялық тартымдылықты арттыруға ықпал етті. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы жүйелі өзгерістер билік органдарына деген қоғамдық сенімнің нығаюына және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының жеделдеуіне септігін тигізді [28].

Сингапурдың халықаралық қаржы орталығы ретіндегі қалыптасу процесі экономикалық жаңғырту стратегиясының маңызды компоненті болып табылады. Қаржылық операцияларды жүзеге асыру үшін оңтайлы институционалдық орта құру арқылы ел өзінің бәсекелестік артықшылықтарын айтарлықтай күшейтті. Жоғары білікті мамандар мен заманауи инфрақұрылымның үйлесімді интеграциясы Сингапурдың қаржылық секторының тұрақты дамуын қамтамасыз етті. Осы факторлардың жиынтығы Сингапурға әлемдік деңгейдегі қаржы орталықтарының қатарына кіруге және халықаралық қаржы нарығында маңызды рөл атқаруға мүмкіндік берді [29].

Сингапурдың модернизация моделі адами капиталды дамытуды, шетелдік инвестицияларды тартуды, мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыруды және заманауи қаржы инфрақұрылымын құруды үйлестіретін кешенді тәсілді көрсетеді. Бұл тәжірибе жеделдетілген жаңғырту мен экономикалық өсуге ұмтылатын басқа да дамушы елдер үшін айтарлықтай қызығушылық тудырады.

ТАЛҚЫЛАУ

Шығыс Азия елдерінің модернизация үлгілерін салыстырмалы талдау негізінде бірқатар маңызды қорытындылар жасауға болады. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың модернизациялық тәжірибесі әртүрлі тарихи кезеңдерде жүзеге асырылғанымен, олардың арасында көптеген ортақ белгілер байқалады. Ең алдымен, үш елде де мемлекеттің экономикалық процестерді реттеудегі рөлі өте жоғары болды. Мемлекет стратегиялық жоспарлау, басым салаларды анықтау және қаржыландыру, сыртқы экономикалық байланыстарды реттеу сияқты маңызды функцияларды атқарды.

Кесте 2. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың модернизациялау саясатына салыстырмалы талдау

Мемлекет	Модернизациялау саясатының негізгі ерекшеліктері	Айырмашылықтары
Жапония	Қуып жететін даму мен жеделдетілген индустрияландыруға бағдарлану	Оңтүстік Кореямен салыстырғанда аграрлық қоғамнан индустриялық қоғамға көшу біршама жұмсақ болды
	Экономикалық трансформацияны басқарудағы мемлекеттің белсенді рөл	Модернизациялау реформаларын жоспарлау мен жүзеге асырудағы бюрократияның белсенді рөлі
	Электроника және автомобиль жасау сияқты ғылымды қажетсінетін салаларды дамыту	Басқа елдердің табысты үлгілеріне сүйенген Сингапур мен Қазақстаннан айырмашылығы, трансформацияның бастамашы сипаты
Оңтүстік Корея	Күшейтілген индустрияландыру және ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамыту	Жапониямен салыстырғанда трансформацияның неғұрлым радикалды және жеделдетілген сипаты
	Экономикалық жоспарлау мен стратегиялық бағдарламаларды іске асырудағы мемлекеттің белсенді рөлі	Экономикаға және ірі бизнесті басқаруға мемлекеттің қатаңырақ араласуы
	Жаңғыртудың қозғаушы күші ретінде ірі конгломераттарды (чебольдерді) құру	Жапон моделінен айырмашылығы, ірі конгломераттарды дамытуға сүйену
Сингапур	Тиімділікті арттыруға бағытталған дамудың прагматикалық тәсілі	Өртүрлі салаларды қамтитын жаңғыртудың неғұрлым мақсатты және кешенді сипаты
	Меритократиялық басқару жүйесін қалыптастыру	Жапония мен Оңтүстік Кореямен салыстырғанда трансформацияның салыстырмалы түрде аз ауқымы мен қысқа мерзімі
	Шетелдік инвестициялар мен технологияларды белсенді тарту	Жаһандық экономикалық процестерге табысты кірігу

Жапонияның тәжірибесінде ерекше назар аударатын элемент – бұл «кэйрэцу» жүйесі, яғни ірі өнеркәсіптік-қаржылық топтардың қалыптасуы және олардың мемлекетпен тығыз ынтымақтастығы. Оңтүстік Кореяда ұқсас «чэболь» жүйесі қалыптасты, бірақ мұнда мемлекеттің бақылауы күштірек болды. Сингапурда мемлекеттік кәсіпорындардың рөлі басым болды, бірақ олар нарықтық принциптермен жұмыс істеді.

Білім беру саласындағы реформалар үш елде де модернизацияның маңызды құрамдас бөлігі болды. Жапония мен Оңтүстік Корея техникалық және инженерлік білімге басымдық берсе, Сингапур халықаралық білім беру стандарттарына бағдарланды. Үш елде де адами капиталды дамытуға үлкен көңіл бөлінді, бұл олардың инновациялық даму жолына өтуіне мүмкіндік берді.

Технологиялық модернизация стратегиясында да айырмашылықтар байқалады. Жапония басым түрде өзінің технологиялық әлеуетін дамытуға көңіл бөлсе, Оңтүстік Корея мен Сингапур шетелдік технологияларды белсенді түрде тартты. Алайда кейінгі кезеңдерде Оңтүстік Корея да өзінің инновациялық әлеуетін айтарлықтай арттырды.

Әлеуметтік модернизация саласында үш ел де дәстүрлі құндылықтар мен заманауи даму талаптарын үйлестіруге тырысты. Жапонияда корпоративтік мәдениет пен өмір бойы жұмыспен қамту жүйесі сақталды. Оңтүстік Кореяда конфуцийлік құндылықтар мен заманауи менеджмент принциптері біріктірілді. Сингапур көпұлтты қоғамның үйлесімді дамуына басымдық берді.

Шығыс Азия елдерінің тәжірибесі көрсеткендей, табысты модернизация үшін ұлттық ерекшеліктер мен жаһандық даму үрдістерін үйлестіре білу маңызды. Мемлекеттік басқару

жүйесінің тиімділігі, білім беру саласындағы реформалар, технологиялық даму және әлеуметтік үйлесімділік – модернизацияның негізгі факторлары болып табылады.

Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапур тәжірибесі көрсеткендей, модернизация – бұл ұзақ мерзімді және кешенді процесс. Ол экономикалық, әлеуметтік, саяси және мәдени салалардағы өзгерістерді қамтиды. Бұл елдердің тәжірибесі модернизацияның әмбебап моделі жоқ екенін, әр ел өзінің даму жолын таңдау керек екенін көрсетеді.

Шығыс Азия елдеріндегі модернизациялық саясатты талдау нәтижелерін талқылау барысында біз бірқатар маңызды теориялық және эмпирикалық байланыстарды анықтадық. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың даму үлгілерін салыстырмалы талдау модернизация теориясына елеулі үлес қосады.

Біріншіден, үш елдің тәжірибесі дәстүрлі модернизация теориясының кейбір негізгі постулаттарына қайшы келеді. Батыстық зерттеушілер көбінесе модернизацияны батыстық институттар мен құндылықтарды қабылдаудың сызықтық процесі ретінде қарастырса, Шығыс Азия елдері өздерінің бірегей даму жолын көрсетті. Олар дәстүрлі мәдени құндылықтарды сақтай отырып, оларды заманауи даму талаптарына бейімдеді.

Екіншіден, біздің зерттеуіміз мемлекеттің модернизация процесіндегі рөлі туралы пікірталасқа үлес қосады. Эзра Фогель [30] өз еңбектерінде мемлекеттің шектеулі рөлін жақтаса, Шығыс Азия тәжірибесі мемлекеттің белсенді қатысуының тиімділігін көрсетеді. Мысалы, Жапониядағы МІТІ, Оңтүстік Кореядағы мемлекеттік жоспарлау және Сингапурдағы стратегиялық даму жоспарлары экономикалық өсудің маңызды факторлары болды.

Үшіншіден, біздің талдауымыз адами капиталды дамытудың маңыздылығын растайды. Белов А.В. [31], Очирова Д.Б. [32], Сак Р., Джаллун О. [33] өз зерттеулерінде білім беру жүйесінің рөлін атап өтсе, біздің зерттеуіміз бұл факторды нақты мысалдармен толықтырады. Үш елде де білім беруге инвестициялар экономикалық өсудің негізгі драйверлерінің бірі болды.

Инновациялық саясат пен технологиялық даму стратегияларын салыстыру қызықты нәтижелер көрсетті. Жапония мен Оңтүстік Корея технологиялық трансферттен бастап, кейіннен өз инновацияларын құруға көшсе, Сингапур басынан-ақ жоғары технологиялық салаларға бағытталған стратегияны таңдады.

Халықаралық сауда мен инвестициялық саясаттың рөлі туралы жаңа түсінік қалыптасты. Үш ел де экспортқа бағытталған индустрияландыру стратегиясын қолданды, бірақ әртүрлі тәсілдермен. Жапония мен Оңтүстік Корея алғашқы кезеңде протекционистік саясатты қолданса, Сингапур бастапқыдан-ақ ашық экономика саясатын ұстанды.

Үш елдің тәжірибесі институционалдық реформалардың маңыздылығын көрсетеді. Бұл Джонс Э.Л. [34] институттардың экономикалық даму үшін маңыздылығы туралы тұжырымдамаларын растайды. Дегенмен, біздің талдау көрсеткендей, тиімді институттар әртүрлі формаларда болуы мүмкін.

Біздің зерттеуіміз көрсеткендей, табысты модернизация үшін келесі факторлар маңызды: күшті мемлекеттік басшылық, тиімді бюрократия, бизнеспен серіктестік қатынастар, білім беру жүйесіне инвестициялар және инновацияларға бағдарлану. Бұл тұжырымдар Роберт Уэйд [17] және Алис Эмсен [9] зерттеулерімен үндеседі.

Модернизация саясатының салыстырмалы талдауы көрсеткендей, мемлекеттің рөлі тек экономикалық өсуді ынталандырумен шектелмейді. Әлеуметтік капиталды дамыту, адами ресурстарға инвестиция салу және инновациялық экожүйені құру сияқты факторлар да маңызды рөл атқарады.

Қазақстан үшін Шығыс Азия елдерінің тәжірибесін зерттеу өте маңызды, өйткені бұл елдер дамудың әртүрлі кезеңдерінде ұқсас проблемаларды шешті. Олардың тәжірибесін талдау арқылы біз өз модернизациялық саясатымызды жетілдіре аламыз. Дегенмен, бұл тәжірибені механикалық түрде көшіру емес, оны шығармашылықпен қолдану қажет.

Қазақстан үшін бұл тәжірибелерден алатын сабақтар мол. Біріншіден, мемлекеттің стратегиялық жоспарлау және реттеу функцияларының маңыздылығы айқын көрінеді. Екіншіден, білім беру жүйесін жаңғырту және адами капиталды дамыту – модернизацияның негізгі шарты екені анық. Үшіншіден, технологиялық даму мен инновацияларға бағдарлану қажеттілігі көрінеді. Дегенмен, Қазақстан жағдайында бұл тәжірибелерді қолдану кезінде бірқатар ерекшеліктерді ескеру қажет. Елдің географиялық орналасуы, табиғи ресурстарға бай болуы, көпұлтты құрамы сияқты факторлар өзіндік даму моделін қалыптастыруды талап етеді. Сонымен қатар, қазіргі жаһандану жағдайында модернизация процестері бұрынғыдан да күрделі сипат алуда.

Шығыс Азия елдерінің модернизациялық тәжірибесі көрсеткендей, табысты даму үшін мемлекеттің белсенді рөлі, білім беру жүйесінің жоғары деңгейі, технологиялық инновациялар және әлеуметтік тұрақтылық маңызды. Бұл факторларды Қазақстанның даму стратегиясын жасау кезінде міндетті түрде ескеру қажет.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың модернизациялық саясатын салыстырмалы талдау негізінде әрбір елдің даму жолының ерекшеліктері мен ортақ заңдылықтарын анықтауға болады. Жапония моделінің басты ерекшелігі – кейретсу жүйесі арқылы өндірістік-қаржылық топтардың тиімді ықпалдастығы және өмір бойы жалдау жүйесі арқылы еңбек қатынастарының тұрақтылығын қамтамасыз ету. Жапондық тәжірибенің маңызды элементі – сапаны басқарудың озық жүйелерін енгізу және өндірістік процестерді үздіксіз жетілдіру.

Оңтүстік Кореяның модернизациялық стратегиясы чеболь жүйесіне негізделген, бұл ірі бизнес-топтарға мемлекеттік қолдау көрсетуге және экспортқа бағдарланған өндірісті дамытуға мүмкіндік берді. Корей моделінің ерекшелігі – шетелдік технологияларды белсенді түрде игеру және оларды ұлттық экономика қажеттіліктеріне бейімдеу. Сонымен қатар, Корея білім беру жүйесін дамытуға және ғылыми-зерттеу қызметіне айтарлықтай инвестиция салды.

Сингапурлық модернизация моделі экономиканың ашықтығымен, шетелдік инвестицияларды тартуға бағытталуымен және тиімді мемлекеттік басқару жүйесімен ерекшеленеді. Сингапур халықаралық қаржы және логистикалық орталық ретінде табысты дамып келеді, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес пен адами капиталды дамытуға ерекше көңіл бөледі.

Үш елдің тәжірибесін талдау модернизациялық саясаттың бірқатар ортақ заңдылықтарын анықтауға мүмкіндік береді. Біріншіден, барлық елдерде мемлекет экономикалық дамудың стратегиялық бағыттарын анықтауда және басым салаларды қолдауда шешуші рөл атқарды. Екіншіден, модернизация процесі кезең-кезеңімен жүзеге асырылды, бұл өндірістің технологиялық деңгейін біртіндеп арттыруға мүмкіндік берді. Үшіншіден, барлық елдер білім беру жүйесін дамытуға және ғылыми-зерттеу қызметіне айтарлықтай инвестиция салды.

Басқа дамушы елдер үшін Шығыс Азия тәжірибесінен алынған негізгі ұсыныстар:

- модернизация стратегиясын әзірлеу кезінде ұлттық ерекшеліктерді ескеру қажеттілігі;
- мемлекеттік реттеу мен нарықтық тетіктердің тиімді үйлесімін қамтамасыз ету;
- білім беру жүйесін дамытуға және инновациялық қызметті ынталандыруға басымдық беру;
- экспортқа бағдарланған өндірісті дамыту.

Сондай-ақ, әлеуметтік теңсіздік мәселелерін шешу, экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету және демографиялық проблемаларға бейімделу тұрғысынан Шығыс Азия елдерінің модернизациялық саясатының тиімділігін бағалау маңызды зерттеу бағыты болып табылады. Модернизация процестерінің әлеуметтік-мәдени аспектілерін, институционалдық өзгерістердің рөлін және инновациялық даму траекторияларын зерттеуді тереңдету қажет.

Шығыс Азия елдерінің модернизациялық тәжірибесі экономикалық өсудің жоғары қарқынына қол жеткізуге мүмкіндік беретін тиімді даму стратегияларын әзірлеу мен іске асырудың үлгісі болып табылады. Алайда, бұл тәжірибені басқа елдерге механикалық түрде көшіру мүмкін емес – оны жергілікті жағдайларға, ресурстық әлеуетке және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерге бейімдеу қажет. Модернизация саясатының табысты болуы үшін мемлекеттің тиімді реттеуші рөлін, нарықтық тетіктердің жұмыс істеуін және адами капиталды дамытуға басымдық берілуін үйлестіру қажет.

Қаржыландыру: Ғылыми мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым Комитетінің қаржыландыруы аясында дайындалған (BR24993269 «Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақстандық қоғамның құндылық бағдарларының эволюциясы және трансформациясы»).

Әдебиеттер:

1. Chalmers, J. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925–1975*. – Stanford: Stanford University Press, 1982. – 393 p.
2. Evans, P. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. – Princeton: Princeton University Press, 1995. – 336 p.
3. Nakamura, T. *The Postwar Japanese Economy: Its Development and Structure* / T. Nakamura; translated by J. Kaminski. – Tokyo: University of Tokyo Press, 1981. – 284 p.
4. Nakabayashi, M. *Tokugawa Japan and the Foundations of Modern Economic Growth in Asia* // *The Cambridge Economic History of the Modern World* / ed. by S. Broadberry, K. Fukao. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – P. 67–96.
5. Mitchell, A., Yin, W. *Political centralization, career incentives, and local economic growth in Edo Japan* // *Explorations in Economic History*. – 2022. – Vol. 85. – P. 101.
6. Vries, P. *Averting a Great Divergence: State and Economy in Japan, 1868–1937*. – London: Bloomsbury Academic, 2020. – 272 p.
7. Koga, K. *Hedging for Balancing: Japan's Foreign Policy in the 2010s–2020s* // *East Asian Policy*. – 2024. – Vol. 16, №4. – P. 29–44.
8. Amsden, A. *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – 400 p.
9. Chang, H., Amsden, A. *The Political Economy of Industrial Policy*. – London: Macmillan, 1994. – 196 p.
10. Тангалычева, Р. *Модернизация Кореи: в прошлом и в современности* // *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. – 2021. – №3. – С. 511–522.
11. Рассадина, А. *Роль планирования в модернизационном развитии. Опыт Республики Корея* // *Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика*. – 2020. – №1. – С. 197–214.
12. *South Korea unveils sweeping 2025 reforms to modernize its economy and society* [Electronic resource] // *Korea Pro*. – 2025. – Available at: <https://koreapro.org/2025/01/south-korea-unveils-sweeping-2025-reforms-to-modernize-its-economy-and-society/> (accessed on: 14.01.2025).
13. Ли Куан Ю. *Сингапурская история. 1965–2000 гг. Из третьего мира – в первый*. – Москва: МГИМО-Университет, 2010. – 656 с.
14. Schein, E. *Strategic Pragmatism: The Culture of Singapore's Economic Development Board*. – Cambridge: MIT Press, 1996. – 334 p.
15. Völgyi, K. *Successful Model of State Capitalism: Singapore* // *Seeking the Best Master: State Ownership in the Varieties of Capitalism* / ed. by M. Szanyi. – Budapest: Central European University Press, 2019. – P. 89–104.
16. Stein, J. *Singapore's Contradiction of Modernization Theory* [Electronic resource] // *Democratic Erosion*. – 2022. – Available at: <https://www.democratic-erosion.com/2022/11/24/singapores-contradiction-of-modernization-theory/> (accessed on: 14.01.2025).

17. Wade, R. *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. – Princeton: Princeton University Press, 1990. – 456 p.
18. Studwell, J. *How Asia Works: Success and Failure in the World's Most Dynamic Region*. – New York: Grove Press, 2013. – 320 p.
19. Felcser, D. *East Asian Development: Foundations and Strategies* // *Financial and Economic Review*. – 2015. – Vol. 14, №1. – P. 205–207.
20. Kazuhiro, U., Mori, A. *Environmental Governance for Sustainable Development in East Asia* // *The Kyoto Economic Review*. – 2007. – Vol. 76, №2. – P. 165–179.
21. Hoe, S. *Defining a smart nation: the case of Singapore* // *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*. – 2016. – Vol. 14, №4. – P. 323–333.
22. Uranta, B., Ebikedoumene, N. *The state and industrial development of the Asian tigers: A case study of Singapore* // *International Journal of Intellectual Discourse*. – 2022. – Vol. 5, №2. – P. 90–98.
23. Chaisse, J., Hsieh, P. R. *Rethinking Asia-Pacific regionalism and new economic agreements* // *Asia Pacific Law Review*. – 2023. – Vol. 31, №2. – P. 451–468.
24. Емельянова, О., Щербаков, О. О характере и методах социально-экономических преобразований Японии в 60-х – 70-х годах XIX века // *Япония наших дней*. – 2012. – №14. – С. 53-77.
25. Феодоровский, А. Феномен Чэболь. Государство и крупный бизнес в Республике Корея. – Москва: Стратегия, 2008. – С. 69–150.
26. Kim, L. *Imitation to Innovation: The Dynamics of Korea's Technological Learning*. – Boston: Harvard Business School Press, 1997. – 301 p.
27. Zhang, W.-B. *Singapore's Modernization, Westernization and Modernizing Confucian Manifestations*. – New York: Nova Science Publishers, 2002. – XIII, 202 p.
28. Пахомова, Л. Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия). – Москва: Институт востоковедения РАН, 2007. – 256 с.
29. Тарман, Ш. Сингапур: Обеспечение устойчивого роста на основе инноваций. Справочные материалы: Государственное – частное партнерство в поддержку конкурентоспособности промышленности и диверсификации экономики. – Москва, 2005. – 156 с.
30. Vogel, E. *The Four Little Dragons: The Spread of Industrialization in East Asia*. – Cambridge: Harvard University Press, 1991. – 138 p.
31. Sack, R., Jalloun, O. *Malaysia: Merging and demerging education ministries* // *International Higher Education*. – 2017. – No. 88. – P. 20–22.
32. Белов, А. В. Реформы университетов Японии и возможности доступа к высшему образованию / А. В. Белов ; Ассоциация японоведов. – Москва, 2015. – 125 с.
33. Очирова, Д. С. Система высшего образования в Республике Корея: история и современное состояние // *Вестник Бурятского государственного университета. Образование. Личность. Общество*. – 2015. – №4. – С. 64–67.
34. Jones, E. *The Record of Global Economic Development*. – Cheltenham: Edward Elgar, 2002. – XVIII, 226 p.

References:

1. Chalmers, J. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925–1975*. – Stanford: Stanford University Press, 1982. – 393 p.
2. Evans, P. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. – Princeton: Princeton University Press, 1995. – 336 p.
3. Nakamura, T. *The Postwar Japanese Economy: Its Development and Structure* / T.Nakamura; translated by J. Kaminski. – Tokyo: University of Tokyo Press, 1981. – 284 p.
4. Nakabayashi, M. *Tokugawa Japan and the Foundations of Modern Economic Growth in Asia* // *The Cambridge Economic History of the Modern World* / ed. by S. Broadberry, K. Fukao. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – P. 67–96.

5. Mitchell, A., Yin, W. *Political centralization, career incentives, and local economic growth in Edo Japan* // *Explorations in Economic History*. – 2022. – Vol. 85. – P. 101.
6. Vries, P. *Averting a Great Divergence: State and Economy in Japan, 1868–1937*. – London: Bloomsbury Academic, 2020. – 272 p.
7. Koga, K. *Hedging for Balancing: Japan's Foreign Policy in the 2010s–2020s* // *East Asian Policy*. – 2024. – Vol. 16, №4. – P. 29–44.
8. Amsden, A. *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – 400 p.
9. Chang, H., Amsden, A. *The Political Economy of Industrial Policy*. – London: Macmillan, 1994. – 196 p.
10. Tangalysheva, R. *Modernizatsiya Korei: v proshlom i v sovremennosti* // *Monitoring obshchestvennogo mneniya: ekonomicheskie i sotsial'nye peremeny*. – 2021. – No. 3. – P. 511–522.
11. Rassadina, A. *Rol' planirovaniya v modernizatsionnom razvitii. Opyt Respubliki Koreya* // *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 6. Ekonomika*. – 2020. – No. 1. – P. 197–214.
12. *South Korea unveils sweeping 2025 reforms to modernize its economy and society* [Electronic resource] // *Korea Pro*. – 2025. – Available at: <https://koreapro.org/2025/01/south-korea-unveils-sweeping-2025-reforms-to-modernize-its-economy-and-society/> (accessed on: 14.01.2025).
13. Li Kuan Yu. *Singapurskaya istoriya. 1965–2000 gg. Iz tretego mira – v pervyi*. – Moskva: MGIMO-Universitet, 2010. – 656 p.
14. Schein, E. *Strategic Pragmatism: The Culture of Singapore's Economic Development Board*. – Cambridge: MIT Press, 1996. – 334 p.
15. Völgyi, K. *Successful Model of State Capitalism: Singapore* // *Seeking the Best Master: State Ownership in the Varieties of Capitalism* / ed. by M. Szanyi. – Budapest: Central European University Press, 2019. – P. 89–104.
16. Stein, J. *Singapore's Contradiction of Modernization Theory* [Electronic resource] // *Democratic Erosion*. – 2022. – Available at: <https://www.democratic-erosion.com/2022/11/24/singapores-contradiction-of-modernization-theory/> (accessed on: 14.01.2025).
17. Wade, R. *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. – Princeton: Princeton University Press, 1990. – 456 p.
18. Studwell, J. *How Asia Works: Success and Failure in the World's Most Dynamic Region*. – New York: Grove Press, 2013. – 320 p.
19. Felcser, D. *East Asian Development: Foundations and Strategies* // *Financial and Economic Review*. – 2015. – Vol. 14, №1. – P. 205–207.
20. Kazuhiro, U., Mori, A. *Environmental Governance for Sustainable Development in East Asia* // *The Kyoto Economic Review*. – 2007. – Vol. 76, №2. – P. 165–179.
21. Hoe, S. *Defining a smart nation: the case of Singapore* // *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*. – 2016. – Vol. 14, №4. – P. 323–333.
22. Uranta, B., Ebikedoumene, N. *The state and industrial development of the Asian tigers: A case study of Singapore* // *International Journal of Intellectual Discourse*. – 2022. – Vol. 5, №2. – P. 90–98.
23. Chaisse, J., Hsieh, P. R. *Rethinking Asia-Pacific regionalism and new economic agreements* // *Asia Pacific Law Review*. – 2023. – Vol. 31, №2. – P. 451–468.
24. Emel'yanova, O., Shcherbakov, O. *O kharaktere i metodakh sotsial'no-ekonomicheskikh preobrazovaniy Yaponii v 60-kh – 70-kh godakh XIX veka* // *Yaponiya nashikh dnei*. – 2012. – No. 14. – P. 53–77.
25. Feodorovskii, A. *Fenomen Chebol'. Gosudarstvo i krupnyi biznes v Respublike Koreya*. – Moskva: Strategiya, 2008. – P. 69–150.
26. Kim, L. *Imitation to Innovation: The Dynamics of Korea's Technological Learning*. – Boston: Harvard Business School Press, 1997. – 301 p.
27. Zhang, W.-B. *Singapore's Modernization, Westernization and Modernizing Confucian Manifestations*. – New York: Nova Science Publishers, 2002. – XIII, 202 p.

28. Pakhomova, L. *Modeli protsvetaniya (Singapur, Malayziya, Tailand, Indoneziya)*. – Moskva: Institut vostokovedeniya RAN, 2007. – 256 p.
29. Tarman, Sh. *Singapur: Obespechenie ustoychivogo rosta na osnove innovatsii. Spravochnye materialy: Gosudarstvennoe – chastnoe partnerstvo v podderzhku konkurentosposobnosti promyshlennosti i diversifikatsii ekonomiki*. – Moskva, 2005. – 156 p.
30. Vogel, E. *The Four Little Dragons: The Spread of Industrialization in East Asia*. – Cambridge: Harvard University Press, 1991. – 138 p.
31. Sack, R., Jalloun, O. *Malaysia: Merging and demerging education ministries // International Higher Education*. – 2017. – No. 88. – P. 20–22.
32. Belov, A.V. *Reformy universitetov Yaponii i vozmozhnosti dostupa k vysshemu obrazovaniyu / A.V. Belov ; Assotsiatsiya yaponovedov*. – Moskva, 2015. – 125 p.
33. Ochirova, D.S. *Sistema vysshego obrazovaniya v Respublike Koreya: istoriya i sovremennoe sostoyanie // Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta. Obrazovanie. Lichnost'. Obshchestvo*. – 2015. – No. 4. – P. 64–67.
34. Jones, E. *The Record of Global Economic Development*. – Cheltenham: Edward Elgar, 2002. – XVIII, 226 p.

МРНТИ: 11.15.82

DOI: 10.51889/2959-6270.2025.89.1.005

Жанузакова Л.Т.¹, Тайторина Б.А.², Алимбетова А.Р.³

¹ Университет «Туран», г. Алматы, Казахстан

² Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан

³ Алматинский гуманитарно-экономический университет, г. Алматы, Казахстан,
e-mail: * binur.a@mail.ru

ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ СЛУЖЕБНОЙ ЭТИКИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация

Исследование посвящено анализу ключевых политико-правовых аспектов регулирования служебной этики государственных служащих в Республике Казахстан. Подчеркивается важность служебной этики как элемента, способствующего формированию эффективного государственного аппарата и успешному проведению политико-правовых реформ. Обоснована необходимость перехода к новой политической культуре, основанной на принципах этики и ответственности, что является важным условием для демократизации общества. Значимым аспектом является обеспечение прозрачности и подотчетности действий государственных служащих. В статье также рассмотрены вопросы правового регулирования принципов и стандартов служебной этики государственных служащих Казахстана. Актуальность исследования обусловлена необходимостью улучшения качества и эффективности государственного управления, снижения уровня коррупции в системе государственной службы, усиления прозрачности в деятельности государственных органов и повышения доверия граждан к ним и государству в целом.

Цель исследования - рассмотрение правового обеспечения этических стандартов в системе государственной службы Республики Казахстан и разработка рекомендаций по его совершенствованию.

Авторами проведен анализ законодательства Республики Казахстан о государственной службе в части закрепления принципов и норм служебной этики государственных служащих и практики его применения, изучена научная литература по затрагиваемым вопросам, исследован зарубежный опыт нормативно-правового регулирования требований профессиональной (служебной) этики в системе государственной службы различных стран мира.